

MAGYARORSZÁG LEGGAZDAGABB FŐURI CSALÁDJÁT MÁTYÁS KIRÁLY EMELTE BE A KIRÁLYI UDVARBA

Szapolyai János erdélyi vajda és a székelyek

A Szapolyai család befolyásos leszármazottját, Szapolyai Jánost II. Ulászló király úgy nevezte ki erdélyi vajdának, hogy az ország leggazdagabb emberének Erdély területén egyetlen birtoka sem volt. A fiatal főúr szembetalálta magát a székelyek lázadásával.

→DR. GARDA DEZSŐ

(folytatás 45. lapszámunkból)

A Szapolyai család a ma Horvátországhoz tartozó Pozsega megyéből származott, és ismeretlensége ellenére Mátyás király uralkodásának elején jelent meg a Magyar Királyság politikai vezető csoportjában. Szapolyai János idősebb nagybátyja, Imre alapozta meg a család vagyonát, aki előbb kincstartó, majd dalmát–horvát–szlavón bán lett, és megszerezte a boszniai kormányzóságot is. Élete végén a Magyar Királyságnak lett a nádora. 1487-ben bekövetkezett halálakor mintegy húsz váruradalmával az ország második legvagyonosabb főúrnak számított Mátyás király törvénytelen fia, Corvin János mögött. Szapolyai János másik nagybátyja, a korán elhunyt Miklós az 1460-as években az erdélyi püspökségig emelkedett. A harmadik testvér – János apja –, István elsősorban a hadvezetésben szolgálta Mátyás királyt. Az 1470-es években a sziléziai helytartóságot, az 1480-as években az ausztriai főkapitányságot viselte, míg 1492-ben Magyarország nádorává választották. A 15. század utolsó évtizedének közepén az ország legvagyonosabb főura lett. 1494–1495-ben mintegy 11 ezer adózó jobbágyportával rendelkezett. A legtöbb birtoka Felvidéken volt, Erdélyben nem voltak uradalmi. Gazdagsági és politikai erejéből kifolyólag Szapolyai Istvánt már 1497-ben azzal vádolták meg az országgyűlésen, hogy fiát királlyá akarja tenni.

A család kiemelkedő presztízsét nemcsak a roppant birtokvagyon, hanem az 1465-ben Mátyás királytól kapott szepesi grófi cím is erősítette. Mátyásnak köszönhetően 1486-ban Szapolyai István feleségül vette a Piast-házból származó Hedvig tescheni hercegnőt. Hedvig többek között Habsburg Miksa császár másodfokú unokatestvére volt, így a házaspár fia, János, ha nem is közeli, de vér szerinti rokonságban állt az európai uralkodóházakkal.

Az új erdélyi vajda

Szapolyai János 1490-ben vagy 1491-ben született, kitűnő családi nevelést kapott. Az 1510-es évekből fennmaradt saját kezű levele szerint kitűnő latin tudással rendelkezett. Édesap-

jának 1499-ben bekövetkezett halála után édesanyja vette át a Szapolyai család irányítását. Hedvig hercegnő szerette volna fia számára elnyerni II. Ulászló király leányának, Anna hercegnőnek a kezét, de próbálkozása nem vezetett eredményre.

Szapolyai Jánost 1506-ban Magyarország egyik főkapitányává nevezték ki, a németek elleni rövid háború idején. A 15–16 esztendő ifjút nem katonai tapasztalatai, hanem származása juttatta a magyar hadvezetés élvonalába, és a főkapitányi címet később is többször viselte. II. Ulászló király 1510. november 8-án nevezte ki Erdély vajdájává és székely ispánná. Szapolyai János ekkor a korabeli Magyarország leggazdagabb fiatal főura volt. Az új vajda 1511 márciusának közepén debreceni birtokáról indult Erdélybe. Bár mindössze húszévesen vette át a vajdaságot, családjának nagy hatalma és birtokai ellensúlyozták fiatalágát, és megerősítették Erdélyben belüli helyzetét. A fiatal vajda Kolozsváron saját udvart rendezett be, amelynek élére külön udvarmestert nevezett ki.

Székely lázongók

Kinevezése és kolozsvári székhelyének elfoglalása után Szapolyai János szembetalálta magát a székelyek elégedetlenségével. Csíki és gyergyói közösségek székely főembereket ellen lázadtak. Héderfáji Barlabási Lénárd székely alispán Szapolyai János parancsára utasította Brassó és a Barcaság előkelőit a Csíkszékből és Gyer győszékből menekülő főembereket elszállítására és megsegítésére. Az oklevelében többek között ez állt: „Héderfáji Barlabási Lénárd erdélyi alvajda és a székelyek alispánja a bölcs és körültekintő falusbíráknak és más polgároknak és a Barcaság egész közösségének kellő tiszteletet hódolattal! Úgy véljük, nem kerülte el figyelmeteket, hogy Csík- és Gyergyószékek három nembeli székelyei azon három székely székben némely előkelő székely házát lerombolták, ezért kérünk benneteket, mi több, a mi legkegyelmesebb urunk, János [székely] ispán nevében szigorúan megparancsoljuk nektek, hogy miután megkaptátok levelünket, akkor és amikor az említett székely előkelők közöttetek és a hozzátok tartozó jószágokon feltűnnek és ott tartózkodnak, kötelesek vagytok nekik mindenféle segítséget és támogatást megadni, és őket elszállásolni. Másképp cselekedni ne merjete, jelen levelünket pedig miután elolvastátok, a levél bemutatójának adjátok vissza. Kelt Fehéregyházán az Úr 1511. évében, Vízkereszt ünnepe utáni vasárnapon.”

Egyes történészek szerint Csíkbán és Gyergyóban a felkelés a nagy hatalommal bíró Lázár család ellen irányult. E sorok írója azonban más véleményen van: megközelítőleg ebben

az időben szervezte meg Lázár András a marossszéki Szentgyörgyi család száműzetését, épületeiknek leromboltatását és jobbágyaiknak felszabadítását Benefalván, az általa elnökölt székely nemzetgyűlési határozat alapján.

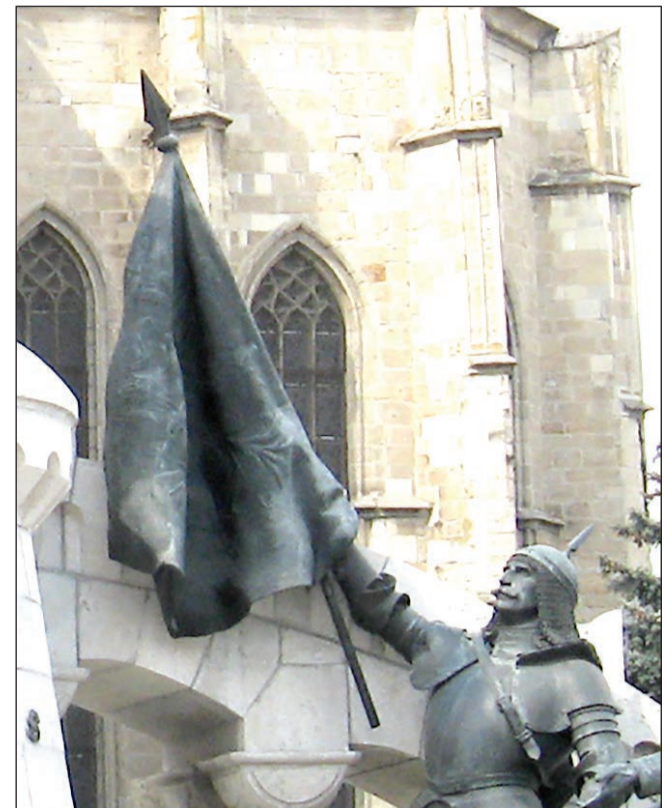
Kiváltságlevél mezővárosoknak

A csíki és a gyergyói székelyek lázadásának megfékezésére Szapolyai János igénybe vette a papság és a kolostorokban élő barátok segítségét is. Székelyföldi hatalmának megerősítése érdekében 1519. július 28-án az erdélyi vajda megerősítette a csíksomlyói ferences kolostor harminckét confrátere részére a Hunyadi János által adományozott, majd a Mátyás királytól megerősített kiváltságokat. Szapolyai a székelyek szabadságjogait nem tartotta ugyan tiszteletben, mégis a székely városoknak kiváltságleveleket adományozott. Szaniszlófi Báthory István erdélyi alvajdán és székely alispánon keresztül Szapolyai János Székelyvásárhely mezőváros lakosainak kiváltságlevelet adott, amely felmentette őket a soron levő hadra kelés alól 1521. június 17-én. A felmentést akkor adta meg, amikor a török had Magyarország fele közeledett, hogy a délvidék várait ostromolja. Az ilyen felmentések miatt Szabácsot, Zimányt és Nándorfehérvárt az oszmán hadak viszonylag könnyen elfoglalhatták.

Sepsiszentgyörgy is kapott kiváltságlevelet. A székely mezőváros sokáig küzdött a levélben rögzített kiváltságok érvényesítéséért. Ez egyúttal azt is jelentette, hogy az oppidum jelentős mértékben függetlenedett a széki hatóságoktól, ami viszont kiváltotta a főemberek elégedetlenségét. Az előkelők ugyanis nem vették figyelembe a szabadságjogokat, s többféleképpen is megsértették azokat. A polgárokat a kiváltságokkal ellentétes fizetésekre, illetve katonáskodásra kényszerítették, miközben ők maguk és embereik a városi hatóságoknak ellenszegültek, a városlakókat pedig rendszeresen zaklatták. A szék és a fennhatósága alól kiváló mezőváros konfliktusát érzékelhetjük az utolsó Jagelló-király



Szapolyai János hiteles portréja (Erhard Schön fametszete)



Az erdélyi vajda édesapja, Szapolyai István Mátyás király hadvezére volt (a kolozsvári Mátyás-szoborcsoport mellékalakja)

→A székelyek lázadásának megfékezésére Szapolyai János igénybe vette a papság és a kolostorokban élő barátok segítségét is. Székelyföldi hatalmának megerősítése érdekében 1519-ben az erdélyi vajda megerősítette a csíksomlyói ferences kolostor harminckét confrátere részére a Hunyadi János által adományozott, majd a Mátyás királytól megerősített kiváltságokat.

1525. április 7-én kiadott kiváltságlevelében, amelyben többek között ez áll: „minthogy a mi Sepsiszentgyörgy nevű mezővárosunk Magyarország isteni királyainak, a mi jó emlékeztű elődeinknek engedélyével és a mi megerősítésünkkel sokféle szabadsággal van felruházva, nem akarjuk, hogy közületek bárki ugyanezen mezőváros polgárait és lakosait szabadságaikban háborgassa és terhelje. Ezért rosszalásunk terhe alatt ezen oklevél által hűségeteknek és közületek mindenki- nek a leghatározottabban megparancsoljuk, hogy a továbbiakban Sepsiszentgyörgy mezővárosunk polgárait és lakosait szokatlan kifizetésekkel és kényszerítésekkel, gyűlésbe vagy hadba vonulási kötelezettséggel zaklatni és terhelni semmi módon ne merészeljétek. Minthogy a mi polgáraink különleges kiváltságokkal vannak felruházva, nem illendő a szokásosnál nagyobb terhekkel sújtani őket. Ők ugyanis ígéretet tettek nekünk, hogy midőn más mezővárosok polgárai teszik, akkor ők is felvonulnak akár gyűlésekre, akár hadakozásra, és a szokásos fizetéseket mind felségünknek, mind vajdánknak a többi környező székely mezőváros módjára és szokásai szerint teljesítik és megadják. Ezenfelül tehát senki közületek ne merészelje a mi Sepsiszentgyörgy mezővárosunk polgárait bármiféle fizetésekkel és más, szokatlan terhekkel zaklatni és akadályozni kegyünk elvesztésének büntetése alatt. A jelen oklevelet elolvasása után adjátok vissza felmutatójának. Kelt Budán, virágvasárnap előtti legközelebbi pénteken, az Úr 1525. évében.”

(folytatjuk)

Erdélyi Napló

Megjelenik minden csütörtökön.

Kiadó: Príma Press Kft.

535600 Székelyudvarhely,

Bethlen Gábor u. 55.

tel.: 0266-218361

ISSN: 1223-1223

Felelősszerkesztő: Makkay József

Ügyvezető: Zilahi Imre

Lapszerkesztők: Nánó Csaba, Somogyi Botond

Főmunkatársak: Borbély Zsolt Attila,

Pap Melinda, Sütő Éva

Hetilapunk a Krónika és a Székelyhon napilapok csütörtöki lapszámában jelenik meg.

- Az (X)-szignóval ellátott szövegek fizetett reklámok, közlemények.
- A megjelent írások nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét tükrözik!
- Szerkesztőségünk fenntartja a jogot, hogy a beérkezett levelek és másféle írások közléséről döntsön.
- Kéziratokat nem őrzünk meg, és nem küldünk vissza!

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

400027 Kolozsvár, Regele Ferdinand (volt Wesselényi) utca 37. szám, 14. lakrész tel.: 0264-705205, 0264-705215 e-mail cím: office@erdelyinaplo.ro

Honlap: www.erdelyinaplo.ro Hirdetésfelvétel és terjesztés a fenti címen hétköznap 8–16 óra között.